

Eestisakslased Vabadussõjas

Jaanus KIILI

Vaimõisa mõis

Ettekanne 24.02. 2017 Märjamaal

Millest räägime?

- Olukord 1918 sügisel
- Vabatahtlike üksused
- Balti pataljon
- Landeswehri sõda
- Valikute paljusus

Olukord 1918 sügisel

- 03.03.1918 Brest-Litovski rahu – Venemaa loobub Läänemereprovintsidest.
- 22.09.1918 – keiserlik Saksamaa tunnustab Liivi-Saare- ja Eestimaa vabaks ja iseseisvaks
- 11.11.1918 – Keiserlik Saksamaa alistub liitlastele
- 11.11.1918 – EV Ajutine Valitsus, eesotsas K. Päts
- 13.11.1918 – uus Venemaa tühistab Bresti rahulepingu (ja territoriaalsed loovutused)
- 18.11.1918 Punaarmee tungib Lätisse
- 19.11. 1918 Saksamaa tunnustab Eesti Ajutist Valitsust
- 22./28.11.1918 Punaarmee alustab pealetungi Narvas

Olukord 1918 sügisel (2)

- Võimalik liit Balti hertsogiriigina Saksamaa külge (NB! ühtne suur Kesk-Euroopa!!)
- Iseisev Balti riik (Heinrich von Stryck/Voltveti)
- Liivimaa sakslased loodavad Landeswehrile ja Rauddiviisile (st kohalikule lahendusele) – punalätlaste tapatalgute reaktsioon
- Ühtse Venemaa monarhistid (vanemad eestisakslased) – liituvad Loodearmeeaga (Krusenstiern, Neff, Malm jt)

1918 - eestisakslased

Hermann von Keyserling Rüütelkonna peamehele
Eduard von Dellingshausenile

„... ametlik viimase kuue kuu poliitika on mürgitanud suhteid eestlastega, on ajanud ... keema terve noorsoo, kes on nüüd sealmaal, et kavatseb ametlikku esindust kategooriliselt mitte tunnustada juhul kui praeguse kriisi käigus peaks langetatama mingeid otsuseid, mis seavad saksluse baltlusest ülemaks.“

Poliitilised juhid

Otto von Lilienfeldt

Rüütelkonna peamehe kt,
Kehtna ja Kuusiku mõisa omanik

Baltisaksa ideoloogid

Hermann von Keyserling
1880–1946

Heinrich von Stryck/Voltveti
(1873–1938)

Vastupanu korraldamine 1

- 19.11.1918 Ed. Von Dellingshausen ja Johann von Wetter-Rosenthal /Sipa Eesti Ajutise Valitsuse palvel Riias Saksa 8. armee peakorteris palumas vägede välja viimisega viivitada kuni võimalik. Ajutine Valitsus sai Tunnustuse.

Vastupanu korraldamine 2

- 26. 11. 1918 saksa parteide koosolek Tallinnas: Kuna uus Saksa vabariigi valitsus on tunnistanud äsjaloodud Eesti Ajutist Valitsust Eestimaa esindajaks, siis **peavad eestisakslased Eesti riigi üles ehitamisel lojaalselt kaasa lööma**. See oleks ainuke võimalus ka edaspidi maa saatuses kaasa rääkida – vihane endassetõmbumine selleks kaasa ei aita!

Balti pataljon: loomine

27. 11. 1918 kokkulepe Ajutise Valitsuse ning Eesti-, Liivi- ja Saaremaa rüütelkonna ning eestisaksa ühingute vahel baltisaksa vabatahtlike väeosade moodustamiseks:

- Balti pataljon Rakveres
- Kaitseliidud saksa üksus Tallinnas (Alfred von Krusenstiern/Hagudi)
- 29.11. 1918 – Balti pataljoni ametlik tunnustamine Riias asuv Saksa 8. Armees juhatuse poolt.

Ed. von Dellingshauseni üleskutse

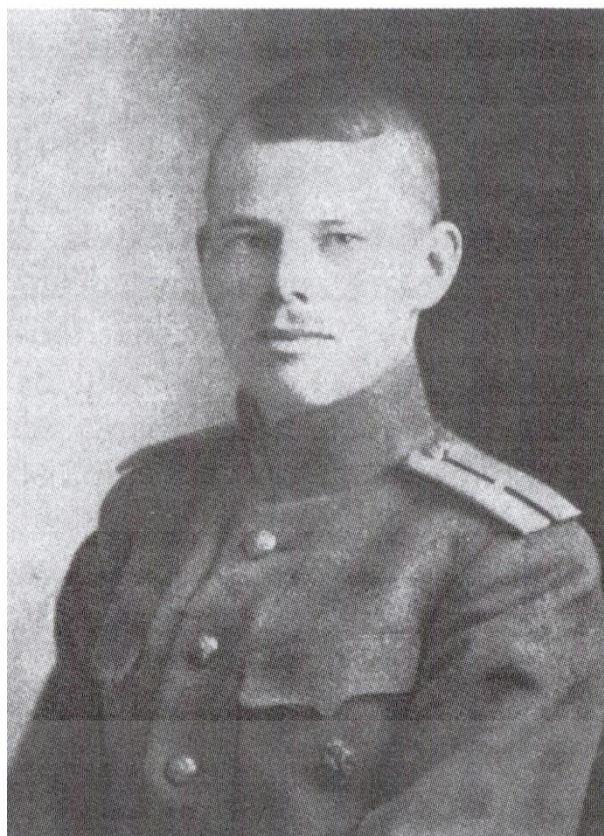
- kõik võitlusvõimelised rüütelkonna liikmed - registreerida end vabatahtlikult kodumaa kaitseks Punaarmee rünnaku vastu >> peaaegu kõik nooremad Eesti sakslased järgisid seda üleskutset ning märkimisväärne hulk eestisakslasi tuli sel eesmärgil isegi välismaalt koju tagasi (Wrangell, 1958).
- Korp! Estonia astus Tartus *in corpore* teenistusse (juhiks Victor von zur Mühlen)

Vabatahtlike üksused

- Vabatahtlikud kui põhiline sõjaline jõud:
 - Eesti I MS kogemusega ohvitserid ja allohvitserid
 - Soome vabatahtlikud eestlase Hans Kalm'i juhtimisel
 - Balti pataljoni vabatahtlikud (Rakveres)
 - Kaitseliit maal ja linnas
 - Kooliõpilased
 - Kalevlaste malev (Tallinn)
 - Victor von zur Mühleni vabatahtlikud Viljandis ja Tartus (sh üliõpilased)
 - J. Kuperjanovi partisanid (Põhja-Tartumaal)
 - Põhjakorpus (Kohila)

Balti pataljoni organiseerijad

Hellmuth von Wetter Rosenthal
(1895 – 1919)

Victor von zur Mühlen
(1879 – 1950)

Balti pataljoni kujunemine

- Rakveres juhiks lipnik Hellmuth von Wetetr-Rosenthal Sipalt
- Viljandis–Tartus organiseerib Victor von zur Mühlen
- Esimesed vabatahtlikud Rakveres 27.11.1918: Walther Assmuth, Otto ja Nikolai Allaküla
- Osa relvastust Saksa armeelt
- Vabatahtlikud oma varustuse, hobuste ja relvastusega
- Väljaõpe ja I MS lahingukogemused
- Mobiilsed ratsakuulipildujakomandod

Miks eliitväeosa?

- Väljaõpe
- vabatahtlikkus
- oma maa eest seismise perekonnatraditsioon
- hea distsipliin

TULEMUS: Üksus ei deserteerunud rindelt kordagi ega keeldunud lahingukäsku täitmast.

Balti pataljon kaitselahingutes

- 28.11.1918 Balti ratsapatrull Pühtitsas
 - 2.12.1918 – esimene ratsakuulipildujakomando WR juhtimisel Viru rindele (Maidla > Sonda jaam 9.12.1918)
 - 5.12.1918 – II ratsakuulipildujakomando Viru rindele (Georg von Cloy)
 - 10.12.1918 – komandod Roelas ja Tudul
 - 11.12.1918 – III komando jõuab rindele
- KOKKU 45 ratsanikku ja ja kuus (6) kuulipildijat.

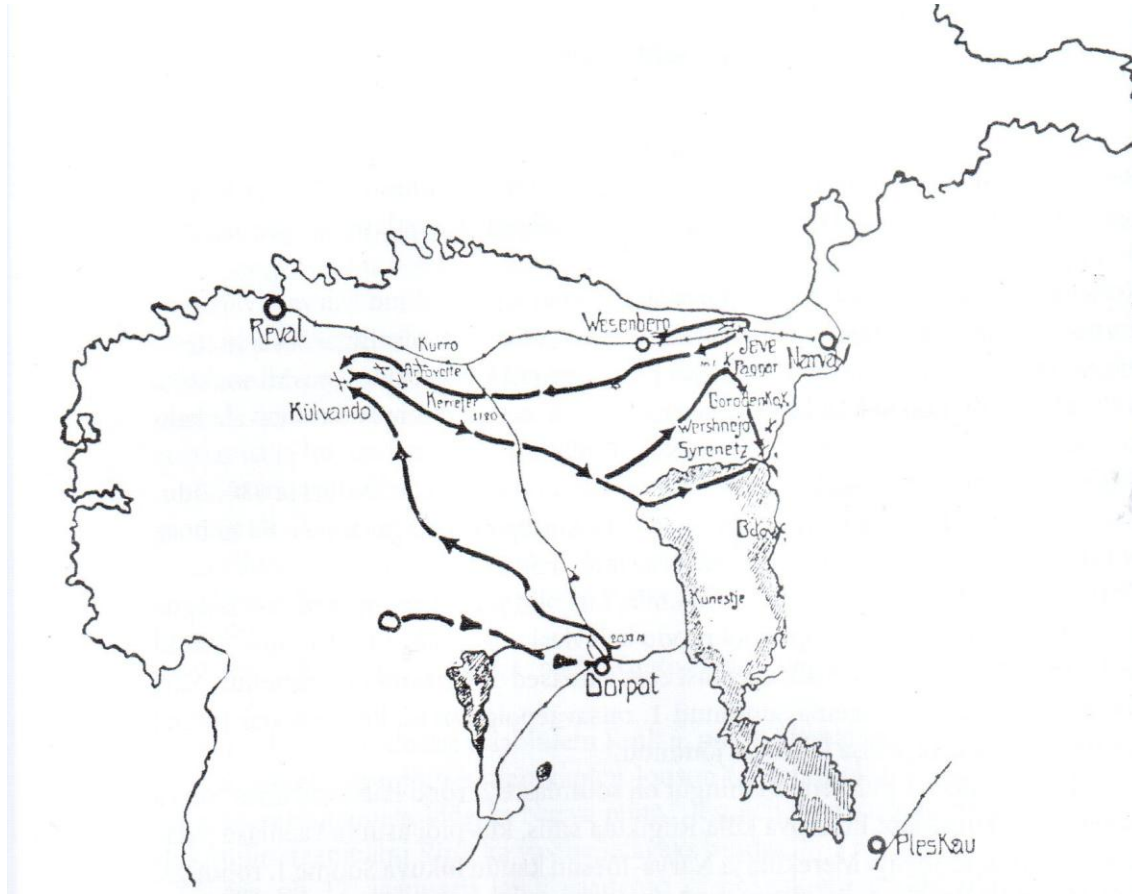
Kaitselahingud

- 26.12.1918 – Kuru lahing Viru rinde lõunatiival
– balti kuulipildurid panevad punased seisma ja sunnivad taganema: Teenuse Maydell, Hõreda Stackelberg ja Wilhelm von Wrangell
- 27.-29.12.1918 – Tartu ja Rakvere üksustest moodustub Balti pataljon
- Victor von zur Mühleni ettepaneku ühiseks väeosaks lükkab Julius Kuperjanov tagasi

Murdelahingud

- 1.01.1919 Käravete lahing – langeb 50 ja haavata 70 punaväelast. Osalesid WR ratsakuulipildurid ning Aleksander krahv Tiesenhausen/Seli juhitud ratsanikud.
- Haavata sai Paul Thomson Hagerist
- Lahingud Kautla ja Albu ümbruses Viljandi punase kütipolgu vastu.

Balti pataljoni sõjatee Eestis

Balti pataljoni pealetungis Narvani

- 7.01.1919 vastupealetungi algus
- Albu mõis ja Järva-Madise
- Lahingud Kaalepi mõis – Ahula mõis– Seasküla joonel
- 10.01.1919 pataljon vabastab Kiltsi raudteejaama – põhi-lõuna varustustee katkenud.
- 12.01.1919 – Porkuni vabastamine
- 13.01.1919 – pataljoni üksused jõuavad Mustveesse
- 14.01.1919 –üksused jõuavad Roelasse
- 16.01.1919 – vabastatakse Pagari ja Mäetaguse – tee vaba kuni Narva jõeni.
- 19.01.1919 – vabastatakse Narva.

Pataljoni lahingud Narva jõel

- Gorodenka – Vasknarva – Remniku – Kauksi kaitseliin
- Üleviimine Põhjakorpuse alluvusse – sotside valitsus ei usaldanud „balti paruneid“
- Miks me sõdime Venemaal?
- Langeb 6.04.1919 Ernst von Stackelberg/Hõreda
- Kuulipildujatega varustatud jääpurjekad Peipsil

Balti pataljoni Oudova operatsioon mais 1919

- Mais 1919
- 29. 05.1919 punaste ümberhaaramine - Rosenthali komando, pataljoni ratsaeskadron, vene kompanii
- Ebapiisava side tõttu rünnak ebaõnnestus ning kaaslaste päästmiseks pidid Rosenthali raskekuulipildujad võtma kogu ülekaaluka rünnaku enda peale ...

In memoriam

- Hellmuth von Wetter-Rosenthal – 24 a; VR II,3
- Hermann von zur Mühlen – 23 a
- Eduard von Strieder – 26 a
- Siegfried Maurach – 18 a
- Georg von Rosenbach – 24 a
- Harry von der Pahlen – 19 a
- Jürgen von Stackelberg/Hõreda - haavata

Landeswehri sõda

- Kura-Liivimaa sakslased (Manteuffel, Lieven) ja vene valged Läti vabastamisel
- Idee ühtsest Balti riigist – Raikküla Hermann Keyserlingist Voltveti Heinrich von Stryck'ini
- „Saksa-meelne“ Läti Niedra valitsus ja Eesti
- Punane rahvuslik „genotsiid“ – radikaalne maareform, tegevuspiirangud >> baltisaksa tulevik, „punane oht“ Euroopale
- Piirikonfliktidest Riiani = sõjategevus vastase maalal ja poliitiliste positsioonide tugevdamine

Landeswehri sõja tulemused 1

- Balti Ühendriigi idee kokkuvarisemine > Pariisi rahukonverentsil Eesti positsioon paranes
- Saksa-meelne Läti asendus „meiemeelse“ Lätiga
- Eesti armee muutus arvestatavaks sõjaliseks jõuks piirkonnas

Landeswehri sõja tulemused 2

Rahvusliku vaimustuse puhang –
saksapärane on paha ja tuleb kaotada-
hävitada-kõrvale tõrjuda:

- Suurtootmise asendamine kiratsevate kuni 20 ha asundustaludega mõisate ääremaadel
- Mõisasüdamed vähese huvi ja kogemusega ohvitseridele
- „agrotööstuskomplekside“ lõhkumine

Valikute paljusus

- Kellega koos on meil minna edasi? Venega (kadunud), Saksaga (kadunud), Eestiga (ei tea kas saab asja? Kaasmaalasi tuleb toetada!)
- Kuhu mul minna? (maa-/linnaelu, Eesti/Saksamaa)
- Uus identiteet? Baltlasest eestisakslaseks!
- Eesti/saksa piir – kooseksisteerimisest (puna-)ideoloogilise lahutamiseni
- Meie/teie/nende ajalugu ning uus võimalus – **üks maa, üks mitmekeelne rahvas!!**

Täna kuulamast!

Jaanus Kiili

Vaimõisa mõis